

Sammanfattning

Kvalitet i fritidshem

2 | Sammanfattning

I rapporten beskrivs i vilken mån de granskade fritidshemmen ger barnen en meningsfull fritid, stöd i utvecklingen och en god omsorg under morgnar, eftermiddagar och lov. Även den pedagogiska utgångspunkten i verksamheten behandlas.

Granskningen har alltså fokus på innehållet i fritidshemmens verksamhet. I och för sig väsentliga frågor som berör den kommunala styrningen, kvalitetsarbetet, plats inom skälig tid eller som berör barn som behöver särskilt stöd behandlas inte alls eller bara i begränsad omfattning.

Utgångspunkten för granskningen har varit mål och krav i skollagen och läroplanen som fritidshemmen måste utgå från när verksamheten utformas. Granskningen har också utgått från rekommendationerna i Skolverkets allmänna råd för kvalitet i fritidshem.

Rapportens resultat grundar sig på granskningsbesök som gjorts i 77 fritidshem fördelade över 17 kommuner, från Tomelilla till Skellefteå. Vid besöken har inspektörerna intervjuat fritidshemmens ledning samt representanter för barn, personal och föräldrar. Politiker och förvaltningspersonal har intervjuats i varje kommun. Barn i årskurs 4 som är eller har varit inskrivna samt anställda i de aktuella fritidshemmen har svarat på webbaserade enkäter. Därutöver har iakttagelser genomförts i fritidshemmen under morgnar och eftermiddagar. Några fritidshem har också besökts under höstlovet. En webbundersökning har inom ramen för projektet varit öppen för föräldrar och personal.¹

¹ Uppskattningsvis har cirka 1500 personer intervjuats. 1226 barn i årskurs 4 och 412 personal har svarat på enkäterna. Svarefrekvensen har när det gäller enkäterna varit förhållandevis god, 68 respektive 72 procent. Den öppna webbundersökningen har besvarats av 98 föräldrar och 198 personal.

Fritidshemmen har valts ut utifrån nationell statistik om personalens utbildning, personaltätheten samt barngruppernas storlek. Mot denna bakgrund och då det övergripande syftet med granskningen är att uppmärksamma förbättringsbehov i fritidshemmen, kan generaliseringar av granskningens resultat bara göras med försiktighet.

Detta är de viktigaste resultaten i korthet:

Fritidshemmen lever inte upp till sin fulla potential

Huvuddelen av de granskade fritidshemmen skulle i högre grad kunna bidra till att stimulera barnens utveckling och lärande och ge dem redskap som de får nytta och glädje av när de så småningom slutar i fritidshemmet. Skolinspektionen håller även för mycket troligt att en hög kvalitet i fritidshemmens verksamhet gynnar elevernas kunskapsutveckling i grundskolan.

Det pedagogiska uppdraget måste tas på mer allvar

På vissa fritidshem är eftermiddagsverksamheten oplanerad och genomförs mer rutinmässigt. Personalen, särskilt de pedagogiskt utbildade, lägger ofta mycket kraft på tjänstgöringen i skolan och tenderar att släppa de pedagogiska ambitionerna för fritidshemmet. Grupper av de anställda uppfattar inte att fritidshemmet har ett lärandeuppdrag och det är alltför ovanligt med pedagogisk diskussion och reflexion. Fritidshemmets ledning utgörs i praktiken av skolans rektor eller biträdande rektor. I över hälften av de granskade fritidshemmen behöver rektorn bli mer förtrogen med fritidshemmets uppdrag och med den dagliga verksamheten för att kunna bidra till det pedagogiska utvecklingsarbete som behövs på många håll.

Barnens emotionella och intellektuella utveckling behöver mer stöd

Personalen behöver erbjuda fler inslag som utmanar barnens tänkande i identitetsfrågor eller som genom en utforskande metod ger barnen en vardaglig förtrogenhet med olika kunskapsområden, allt i det pedagogiska syftet att göra världen mer begriplig för barnen. Mer avancerade, skapande uttryck som till exempel musik, dans eller drama behöver också erbjudas oftare. Fritidshemmet ska bidra till barnens fysiska och sociala utveckling men ska också stödja barnen i deras emotionella och intellektuella växande. I de granskade fritidshemmen lär sig barnen att samspela med andra och att ta ansvar. Utevistelse och rörelse samt skapande av typen rita, klippa och klistra är också vanligt.

Större variation behövs för att kunna stimulera alla barn

I majoriteten av de granskade fritidshemmen anpassas verksamheten i för liten grad efter de barn som finns i barngrupperna. Man utgår inte från att barn är olika med olika intressen, behov och erfarenheter. Verksamheten är relativt statisk och ser likadan ut över åren. Fritidshemmen lyckas därtill bara i begränsad omfattning stödja barn som befinner sig i svårigheter av olika slag. Granskningen visar att fritidshem i mer socioekonomiskt instabila områden relativt ofta har dåliga resursmässiga förutsättningar och att kvaliteten i verksamheten inte är tillräcklig för att kompensera för olikheter i uppväxtförhållanden.

De äldre barnen "bjuds in med armbågen"

Det är vanligt att barn och vårdnadshavare får signaler om att fritidshemmet framförallt är till för de yngre barnen och majoriteten av barnen slutar i fritidshemmet före årskurs 4. Dessa signaler förstärks genom att det finns få inslag som erbjuder ett innehåll som passar åldersgruppen och som ger barnen inspiration och kunskap för att på sikt skapa en positiv fritid på egen hand.

Omsorgsambitionerna går inte alltid att förverkliga

Många anställda har en ambition att bekräfta varje barn och att skapa en trygg och säker miljö för barnen. Granskningen visar dock att relationerna mellan vuxna och barn tenderar att bli ytliga och flyktiga i de större barngrupperna och att säkerheten och tillsynen över barnen på vissa håll behöver ses över. På vissa fritidshem förekommer kränkningar och konflikter i hög grad samtidigt som det kan saknas ett genomtänkt förebyggande arbete som är anpassat till fritidshemmens specifika behov och förhållanden. Lokalernas utformning och användning har betydelse för barnens fysiska välbefinnande men på alltför många fritidshem reagerar såväl barn som vuxna på hög ljudvolym, trängsel och stress och bristen på möjligheter för barnen att dra sig undan för lugn och ro.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.